Anders Agell

ANATOMIN AV EN HÄXPROCESS

Om styckmordsfallet och Regeringsrättens beslut den 1 juli 2004

”Sedan Expressen i samband med gripandet av Rein köpt skräckhistorien om händelserna på rättsläkarstationen av en läcka inom polisen, publicerades polisens misstankar under minst sagt kraftfulla rubriker. Expressens artikel den 28 oktober 1987 blev den första signalen till en flerårig och accelererande hetsjakt utan like i massmedia och en kvardröjande, offentlig förföljelse av läkarna som pågår ännu i dag på sina håll i massmedia och via s.k. sajter över internet.”
Citat ur boken

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed, och inte på ett sätt som ger en bild av att licensgivaren stödjer ett specifikt användande.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

När det gäller verk av författare som avlidit för mer än 70 år sedan finns enligt svensk lag inte längre någon upphovsrätt. Sådana arbeten kan användas helt fritt och slutanvändarlicensen som annars skulle ha gällt för verk som tillhandahålls från juridikbok.se gäller inte sådana verk. Observera dock att det kan finnas flera rättigheter knutna till ett verk. Exempelvis kan medförfattare och illustratörer ha egna rättigheter till verket. I dessa fall kan verket vara upphovsrättsligt skyddat trots att upphovsrätten har upphört för en författare.

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f4544

Anders Agell

ANATOMIN AV EN HÄXPROCESS

Om styckmordsfallet och Regeringsrättens beslut den 1 juli 2004

Distribution och försäljnnig av denna skrift sker genom
Jure Bokhandel AB, Artillerigatan 67, 114 45 Stockholm,
telefon 08-662 00 80, e-post order@jure.se

© Civilrättskonsult A G AB, Uppsala 2004
Tryck: Elanders Infologistics Väst AB
Omslag och sättning: Ewa Waites
Distribution: Jure Bokhandel
ISBN 91-975455-0-3

FÖRORD

Det har gått 20 år sedan Catrine da Costas tragiska död 1984. Det har gått 16 år sedan Stockholms tingsrätt 1988 frikände två läkare för mord men i domskälen utpekade dem som styckare av Catrines döda kropp. Det har gått 13 år sedan kammarrätten i Stockholm år 1991 drog in läkarnas legitimationer.

I september 2003 ingav jag för läkarnas räkning till Regeringsrätten en ansökan om resning i förhållande till kammarrättens dom 1991. Ansökan innebar en mycket ingående, juridisk utredning av de materiella bevisfrågorna. Detta hade inte förekommit tidigare. Skälen för resning visade sig vara förkrossande starka både juridiskt och mänskligt. Ändå avslogs ansökan av Regeringsrätten genom ett beslut den 1 juli 2004.

Läkarna är utan rimliga bevis utpekade som likstyckare. De har enbart anklagats för ett gemensamt agerande, där den enes beteende förutsatt den andres medverkan. Det är dock alldeles klart att de inte tillsammans har vare sig mördat Catrine da Costa eller styckat hennes kropp. Det har för övrigt inte ens påståtts, och det finns heller inget rimligt underlag för att anta, att någon av dem skulle ha utfört någon sådan gärning ensam.

Hela denna rättsaffär kräver nu en fortsättning för i första hand läkarna själva men även med tanke på rättssäkerheten för andra som misstänks för brott.

1) Det gäller livsödena för två oskyldiga människor.
2) Den gäller en unik och enorm rättsaffär som pågått i 20 år och passerat domstolar 13 gånger, nästan genomgående utan prövning i sak.
3) Vilka förhållanden i den svenska rättsapparaten har möjliggjort den rättsliga händelseutvecklingen och vilka rättsändringar är önskvärda?
4) Hur vanligt är det – med hänsyn till detta exceptionella och en del andra aktuella fall – att misstänkta döms utan tillräckliga bevis och att det rentav sker justitiemord gentemot oskyldiga personer?

5) Rättsväsendets totala oförmåga till självrättelse i detta fall aktualiserar också förhållandet mellan juridik och etik hos många aktörer.
6) Fallet aktualiserar också etiken i massmedia och massmedias påverkan på domstolar och myndigheter.

Andra frågor, som har en annan dimension, gäller den bristande *rättstryggheten* för brottsoffer. Catrine da Costa och hennes anhöriga är inte hjälpta av att oskyldiga personer till syndabockar för allvarliga brott.

Frågor om rättstrygghet för brottsoffer och om rättssäkerhet för misstänkta är enligt min mening viktigare än alla andra rättsfrågor i ett land som vill bli betraktat som en rättsstat.

Jag tackar redaktören för Svensk Juristtidning för att det blivit möjligt att samdistribuera denna skrift med utskick till prenumeranterna av SvJT 10/2004.

Uppsala den 3 november 2004
Anders Agell

INNEHÅLL

1. Inledning 4

2. Rollinnehavarna och deras personliga bakgrund 5

3. Domstolsprocesserna 6

4. Kammarrättens dom 1991 9

5. Regeringsrättens beslut den 1 juli 2004 12
   - 5.1 Socialstyrelsens invändningar. Bevisvärderingen i tingsrätten och kammarrätten 12
   - 5.2 Resningsförutsättningarna. Inledning om Socialstyrelsens och Regeringsrättens inställning 14
   - 5.3 Resningsförutsättningarna. Principerna 16
   - 5.4 Resningsförutsättningarna. Tillämpningen 18

6. Förundersökningen 21
   - 6.1 Syftet med detta avsnitt 21
   - 6.2 Misstankarna mot Rein 21
   - 6.3 Misstankarna mot Thomas 25
   - 6.4 Fortsättningen från hösten 1985 till hösten 1987 26
   - 6.5 Häktningstiden hösten 1987 30
   - 6.6 Sammanfattning av händelseutvecklingen 35

7. Om bevisvärdering och formalism 37

8. Slutord 39

1. INLEDNING

År 1988 frikände Stockholms tingsrätt två läkare från åtal för mord på Catrine da Costa år 1984 (eller annat vållande av hennes död). Tingsrätten uttalade emellertid i domskälen att det blivit styrkt att de båda läkarna tillsammans skulle ha styckat Catrines döda kropp. Läkarnas överklagande av domskälen blev dock avvisade eftersom de hade frikänts från åtalet.

År 1991 drog Kammarrätten i Stockholm in läkarnas legitimationer. Enligt ett tidigare beslut av Regeringsrätten skulle kammarrätten i legitimationsärendet genomföra en självständig prövning med beviskrav som i brottmål av frågan om läkarna hade styckat den döda kroppen; detta var den enda relevanta frågan i legitimationsärendet som alltså inte gällde någon allmän lämplighetsfråga. Kammarrätten svarade ja på den ställda frågan.

Under 1990-talet framställdes för läkarnas räkning en rad klagomål mot de processuella former under vilka läkarna blivit behandlade av det svenska rättsväsendet; se vidare nedan.

Sedan denna unika och mångåriga rättsaffär väckt min uppmärksamhet undersökte jag fallet på eget initiativ mot bakgrunden av min verksamhet som rättsvetenskapsman under snart 50 år. Detta gjorde jag av rent ideella skäl utan önskan om ersättning, för vaktslående om rättssäkerheten och av omtanke om läkarna, vilkas liv blivit helt förstörda. I september 2003 ingav jag som ombud för dem en resningsansökan till Regeringsrätten för att få kammarrättens dom 1991 undanröjd. Genom beslut den 1 juli 2004 avslog Regeringsrätten ansökningen (mål nr 5189-5190-03).

När Regeringsrätten den 1 juli 2004 avslog resningsansökan hänvisade domstolen till ett krav på restriktivitet i resningsärenden, och att det inte framkommit tillräckligt mycket nytt för en omprövning av kammarrättens dom 1991.

Som skall framgå av denna uppsats förelåg det övertygande skäl för resning och undanröjande av kammarrättens dom 1991. I detta fall skulle en återförvisning till kammarrätten ha varit en helt onödig omgång. Nödvändigheten att undanröja kammarrättens dom hade

blivit helt uppenbar genom resningsansökan och den följande skriftväxlingen inför Regeringsrätten.

Trots att handläggningen i Regeringsrätten 2003–2004 inneburit att styckmordsfallet behandlats i svensk domstol för den trettonde gången – framställningar till JK, JO, Europakommissionen för mänskliga rättigheter med flera oräknade – är inte sista ordet sagt. Eftersom vi lever i en demokrati kan inte de verkliga förhållandena döljas hur länge som helst.

Ingen vet när, var eller hur Catrine da Costa dog. Troligen blev hon mördad men ingen vet vem som är mördaren. Eftersom läkarna utpekats som styckare av hennes kropp är det dock en vanlig uppfattning att de tillsammans, eller någon av dem, i själva verket är mördare som frikänts i brist på bevis.

2. ROLLINNEHAVARNA OCH DERAS PERSONLIGA BAKGRUND

Catrine da Costa var vid sin död 28 år gammal. Hon var narkotikamissbrukare och prostituerad. I juli och augusti 1984 återfanns delar av hennes kropp i plastsäckar på två ställen i Solna, inte alltför långt från Karolinska institutet. Huvudet, bukinnehållet och bröst saknades.

Den rättsläkare, som jag kallar för *Rein*, är född 1954. Han är av estnisk härkomst men född och uppvuxen i Sverige. Han blev liksom sin far svensk medborgare 1960 men ansågs av Sovjetunionen, liksom andra ester i exil, alltjämt vara medborgare i det landet. I och med att Estland vunnit nationell självständighet har han dubbelt medborgarskap i Sverige och Estland. År 1984 var Rein en redan rutinerad ung rättsläkare vid rättsläkarstationen i Solna. Han hade genomfört ett stort antal obduktioner inför läkarstuderande och polisaspiranter. Han var 1984 långt hunnen med arbete för disputation. Bland annat hade han tillsammans med dåvarande docenten Jovan Rajs skrivit en vetenskaplig uppsats om rättsmedicinska fynd vid strypmord. Han hade också studerat prostitutionen på Malmskillnadsgatan; det hade han berättat för en kollega på rättsläkarstationen. Han har senare också medgett att han vid några tillfällen köpt sex av gatuprostituerade.

Den andre läkaren, *Thomas*, är född 1949. Han hade börjat studera medicin senare än Rein eftersom han redan genomgått annan akademisk utbildning. De hade dock arbetat en period samtidigt på en avdelning på Södersjukhuset i början av 1980-talet. Därefter hade de träffats ett par gånger, senast 1982, *efter* Reins hustrus död. Thomas och hans hustru, hade vid det tillfället bjudit Rein och Reins fästmö på en måltid i hemmet som tack för tidigare hjälpsamhet från Reins sida.

I januari 1983 fick Thomas och hans hustru, som jag i fortsättningen kallar för ”mamman”, en dotter, som jag i fortsättningen kallar för ”barnet”. Fr.o.m. början av hösten 1984 var Thomas AT-läkare i Alingsås, men mamman och barnet bodde kvar i Stockholm.

3. DOMSTOLSPROCESSERNA

En kronologi över de olika etapperna av styckmordsfallets handläggning, sedan det väl väckts åtal mot läkarna för mord med mera vid årsskiftet 1987/88, ser ut på följande sätt.

22/1–2/3 1988	Den första rättegången för mord m.m. (mot Thomas även för incest) i Stockholms tingsrätt
8/3 1988	Beslut av tingsrätten (nämnden) om rättspsykiatrisk undersökning. Mord befanns bevisat.
22/3 1988	Svea hovrätt undanröjer beslutet och bestämmer att läkarna skall friges ur häkte.
30/5–28/6 1988	Ny rättegång i tingsrätten med nya domare och ny nämnd.
8/7 1988	Tingsrätten frikänner läkarna för mord (Thomas även från åtal för incest) men finner enligt domskälen det vara styrkt bortom rimligt tvivel att läkarna styckat Catrine da Costas döda kropp.
30/9 1988	Svea hovrätt avvisar yrkande om ändring av domskälen.
12/1 1989	Högsta domstolen beslutar (efter yttrande av RÅ) att inte medge Rein och Thomas prövningstillstånd angående domskälen.

23/5 1989	HSAN drar in läkarnas legitimationer med ledning av tingsrättens dom.
6/10 1989	Kammarrätten i Stockholm undanröjer beslutet (2 röster mot 2).
11/6 1990	Regeringsrätten upphäver kammarrättens beslut och återförvisar målet för ny handläggning – med beviskrav som i brottmål – till kammarrätten.
8/4–25/4 1991	Huvudförhandling i kammarrätten.
31/5 1991	Kammarrätten avslår överklagandet av HSAN:s beslut.
6/2 1992	Regeringsrätten avslår ansökan om prövningstillstånd.
24/10 2000	Högsta domstolen avslår en resningsansökan och besvär över domvilla i fråga om hovrättens beslut 30/9 1988
16/2 2001	Svea hovrätt avslår motsvarande talan beträffande tingsrättens dom den 8 juli 1988
30/5 2001	Regeringsrätten avslår en resningsansökan mot kammarrättens dom den 31 maj 1991
23/9 2003	Ny resningsansökan för läkarnas räkning (64 sidor plus bilagor, c:a 275 sidor)
1/7 2004	Regeringsrätten (tre ledamöter) avslår denna resningsansökan.

Till denna översikt skall här bara göras några påpekanden. Det är anmärkningsvärt att tingsrättens beslut den 8 mars 1988, bestämt av nämnden med överröstande av domaren, måste göras om på grund av rättegångsfel.[1] Än mera anmärkningsvärt i det sammanhanget är att Svea hovrätt genom sitt beslut den 22 mars 1988 beslöt att läkarna skulle friges ur häkte, eftersom hovrätten fann det sannolikt att åtalet mot dem skulle komma att ogillas.[2]

---

[1] Ordföranden hade på grund av sjukdom inte kunnat närvara vid det sista sammanträdet för bekräftelse av vad domstolen preliminärt beslutat.

[2] Märkligt var också att nämndemännen efter beslutet om rättspsykiatrisk undersökning hade låtit sig intervjuas av Aftonbladet (9 mars 1988) och då yttrat sig på ett sätt som tydde på fullkomlig aningslöshet om bevisvärdering och beviskrav: ”Bevisningen var väl litet dålig, men det var klart att läkarna var perversa och skyldiga.” ”Det hade varit bättre om den rättspsykiatriska undersökningen hade kunnat föregå beslutet, så hade man varit säkrare på läkarnas skuld.” ”Beslutet var inte svårt, man måste tänka på brottsoffret.”

Sedan åklagaren beslutat att inte lägga ner åtalet genomfördes (se översikten) en ny huvudförhandling under tiden den 30 maj – 28 juni 1988 under ordförandeskap av lagmannen i tingsrätten, med en chefsrådman som meddomare, och en ny nämnd.[3]

Sedan Svea Hovrätt i oktober 1988 avvisat läkarnas överklagande av tingsrättens domskäl yttrade sig Riksåklagaren innan HD i januari 1989 vägrade prövningstillstånd.[4] RÅ:s förklaring utmynnade i ett påpekande att

> ”den tilltalade inte kan drabbas av någon åtgärd från myndighets sida på grund av den gärning som prövats genom domen. Självfallet är förhållandet detsamma i fråga om gärningar, som överhuvudtaget inte blivit föremål för åtal och därför ligger helt utanför ramen för den ifrågavarande brottmålsprocessen”.

Inte desto mindre drog HSAN (hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd) den 23 maj 1989 in läkarnas legitimationer med ledning just av tingsrättens domskäl om likskändning och vad som i övrigt förekommit inför tingsrätten.[5]

---

[3] Åklagarens beslut att driva åtalet vidare försiggicks av tre händelser: en artikel i DN av prostitutionsutredaren Hanna Olsson om vikten av att få fallet prövat, ett brev till polisen med – enligt vad vi måste anta i dag – påhittat innehåll av någon som kallade sig ”Birgitta Olsson” med omtalande, att ”obducenten” begått övergrepp mot henne (någon brevskrivare kunde aldrig uppspåras), samt uppdykandet av ”den prostituerade med dagboken” (se om henne mera i det följande).

När den andra rättegången i tingsrätten skulle börja, kunde chefsåklagaren Helin, som nu hade kammaråklagare Larsson vid sin sida, mönstra en skara av 17 partssakkunniga och vittnen, vilka alla skulle uttala sig om indicier som lades till grund för de olika åtalspunkterna. Mot detta uppbåd åberopades det, såvitt framgår av protokollet, från början inte något enda vittne från försvarets sida, även om den ene läkarens mor och sambo så småningom vittnade. Till och med under rättegången i tingsrätten kunde åklagaren mönstra in ännu ett vittne, ”jägmästaren”. När väl läkarna frikänts för mord blev åklagaren kritiserad av psykoterapeuten och prostitutionsutredaren Hanna Olsson för att han inte kallat flera prostituerade kvinnor till vittnesbåset.

Angående chefsåklagarens försök att göra gällande ”guilt by association” se nedan not 33.

[4] HD bestod vid detta tillfälle av tre ledamöter.

[5] Vid beslutet överröstades den mångårige ordföranden, hovrättslagmannen Tillinger och den andre lagfarne ledamoten, förbundsjuristen Jan Sahlin från

En kritisk analys av alla de processuella turerna finns tillgänglig genom den förre hovrättslagmannen Lars-Erik Tillingers uppsats ”Styckmordsfallet”. En svensk Dreyfus-affär, Juridisk Tidskrift, 1999–2000, s. 1013–1021. Tillinger når slutsatsen att ”hela denna rättsaffär vittnar om oroande svagheter inom vårt rättsväsende”. Medan Lars-Erik Tillinger granskat de formella turerna i rättsaffären har jag genomfört den första, rent juridiska granskningen av de materiella bevisfrågorna efter kammarrättens dom 1991.[6]

4. KAMMARRÄTTENS DOM 1991

Resningsansökan riktade sig mot kammarrättens dom enligt vilken läkarna skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp. Kammarrättens domskäl kan sammanfattas på följande sätt.

❖ På grund av vittnesmål av ett ”fotohandlarpar” och en ”jägmästare” fann domstolen det visat, att Thomas i en fotoaffär i Solna lämnat in film med bilder som föreställde styckningen av Catrine da Costas kropp.
❖ På grundval av obducenten Jovan Rajs och doktorn Wykmans utlåtanden fann kammarrätten, att gärningsmannen/-männen måste ha besuttit ingående kunskaper i ”åtminstone anatomi samt allmänna kunskaper i kirurgi eller ortopedi”. Eftersom Thomas nyligen avlagt sin läkarexamen kunde han enligt domstolen inte ha haft kapacitet att själv genomföra styckningen på det sätt som skett; han måste därför ha utfört den tillsammans med en annan person, som hade erforderliga kunskaper. Dessa förutsättningar begränsade ”högst avsevärt antalet tänkbara, medverkande gärningsmän”.

Landstingsförbundet, vilka inte ansåg det möjligt att dra in läkarnas legitimationer p.g.a. tingsrättens domskäl, som inte kunnat överklagas. Lagman Tillinger, som enligt tidigare överenskommelse med Socialdepartementet skulle ha fått förlängt förordnande som ordförande, fick aldrig något sådant.

[6] Författaren Per Lindeberg har dock genom sin bok Döden är en man. Historien om obducenten och allmänläkaren, 1999 (766 s.), åstadkommit en imponerande och perspektivrik samhällsdokumentär. Det var denna bok som väckte min oro för att läkarna kunde ha blivit utsatta för allvarliga rättsövergrepp och föranledde min egen, juridiska undersökning.

❖ Av ett vittnesmål (av ”damen med hunden”) framgick enligt domstolen att Thomas och Rein sanningslöst förnekat att de så sent som annandag pingst 1984 vidmakthållit sin bekantskap.
❖ Av ett vittnesmål av en kvinnlig polis, som sade sig ha sett Rein med Catrine da Costa i ett tunnelbanetåg på våren 1984, framgick att Rein sanningslöst förnekat sin bekantskap med henne. Någon annan koppling mellan Thomas och Catrine da Costa än via Rein hade enligt domstolen inte visats föreligga. Kammarrätten fann det emellertid ställt utom rimligt tvivel av Rein tillsammans med Thomas hade utfört stycknigen.

I resningsansökan och genom den följande skriftväxlingen under handläggningen i Regeringsrätten har kammarrättens domskäl visats vara alldeles ohållbara. Vart och ett av de åberopade bevisen saknade bevisvärde och det sammanhängande resonemanget byggdes på lösan sand. I resningsansökan belystes detta i två steg. Först analyserades kammarrättens domskäl med en avslutande jämförelse med tingsrättens domskäl i vilka läkarna frikänts för mord men utpekats som styckare av ett lik. Därefter gjordes en mera omfattande analys av domskälen och av varje enskilt bevis med beaktande av många *nya omständigheter som varit okända för kammarrätten*, bland annat vad vittnen sagt vid alla förhör från och med de första kontakterna med polisen. Dessutom åberopades även helt nya förhållanden, som inte alls hade aktualiserats i kammarrätten (eller för den delen i tingsrätten), men som teoretiskt skulle kunna ha relevans. Allt som allt ansåg jag mig ha förhindrat varje annan utgång än ett besked om resning. De flesta inlagor i resningsärendet finns tillgängliga på internetadressen www.mediemordet.com och kommer så småningom att ingå i en ”vitbok”.

Den icke initierade läsaren kan förslagsvis fundera på följande allmänna påpekanden till kammarrättens ovan återgivna resonemang.

● Centralt för *tingsrättens* domskäl om att läkarna på rättsläkarstationen i Solna tillsammans skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp hade varit ”mammans berättelse” om att barnet, 17 månader gammalt, skulle ha varit närvarande och över ett år senare berättat det hela för sin mamma. *Kammarrätten* hade däremot måst underkänna

”mammans berättelse” som mindre trovärdig och nämner den inte i sina avgörande domskäl. Följaktligen hade kammarrätten ingen som helst kännedom om när, var eller hur som den döda kroppen skulle ha styckats. (Detta hindrar naturligtvis inte att ”mamman själv” trodde att barnet skulle ha övervarit en styckning på rättsläkarstationen i Solna.)

- Kammarrätten väckte inte ens frågan hur läkarna skulle ha kommit över den döda kroppen. Kanske utgick domstolen från att läkarna eller en av dem mördat Catrine. Detta kunde man dock inte gärna säga, eftersom läkarna blivit frikända från åtal för mord.
- Kammarrätten har inte angett något motiv som de båda läkarna skulle ha haft för att tillsammans stycka Catrine da Costas kropp och därefter placera likdelarna (utan huvud, bröst och bukinnehåll, som aldrig anträffats) i plastsäckar i närheten av Karolinska institutet.
- Påståendet av obducenten Jovan Rajs (understödd av doktorn Wykman) att likstyckaren måste ha haft läkarkompetens har underkänts av rättsliga rådet (med tre professorer i rättsmedicin) samt av en dansk och en tysk professor i rättsmedicin.
- De vittnen som sade sig ha sett läkarna, eller en av dem, här eller där, hade hört av sig till polisen 3½–4 år efter det att Catrine da Costa avlidit (sannolikt mördats). Då hade misstankarna mot läkarna fått en enorm publicitet på grund av antagandena (enligt ”mammans berättelse”) om mord och efterföljande styckning på rättsläkarstationen, i närvaron av ett barn om 17 månader och kanske under fotografering. Polisen hade också vädjat om hjälp från allmänheten för att finna vittnen. Vittnesmålen hade framkallats av uppgifterna om vad barnet varit med om och hade inte något fristående värde.
- Ingen annan än fotohandlarparet har någonsin sett den påstådda film som enligt kammarrätten ”visats” innehålla bilder av Catrine da Costas styckade kropp och inlämnats av Thomas. Någon film har aldrig företetts.
- Så snart läkarna eller någon av dem sagt att vittnesuppgifter varit felaktiga, litade kammarrätten på vittnet och fann det visat att läkarna farit med osanning.

5. REGERINGSRÄTTENS BESLUT DEN 1 JULI 2004

I det följande kommer jag att kraftigt kritisera Regeringsrättens beslut. Det är förvånande att beslutet fattades av endast tre regeringsråd. Detta var dock formellt möjligt när en tidigare resningsansökan blivit avslagen (se 4 a § 2 st. lagen om allmänna förvaltningsdomstolar). Vid de ganska många kontakter som jag under perioden oktober 2003 – maj 2004 hade med den ansvarige regeringsrättssekreteraren var det dock aldrig tal om annat än att målet skulle avgöras av fem ledamöter. För den som ordentligt studerat handlingarna i resningsmålet blev det senare förbluffande att de tre ledamöterna – efter att ha fått handlingarna i mitten av maj och fått målet föredraget den 2 juni – kunde överlägga den 10, 16, 29 och 30 juni för att sedan den 1 juli 2004 avslå resningsansökan. Beslutsskälen överensstämmer nästan helt med det förslag som föredraganden presenterade redan vid föredragningen den 2 juni.[7] Den kraftiga kritik, som i det följande skall anföras mot beslutet, behöver inte nödvändigtvis drabba hela Regeringsrätten. Därför talar jag i det följande ofta om ”de tre regeringsråden” i stället för om ”Regeringsrätten”.

5.1 Socialstyrelsens invändningar. Bevisvärderingen i tingsrätten och kammarrätten

Regeringsrätten återger i sitt beslut följande om vad Socialstyrelsen anfört inför domstolen: ”Uppgifterna i de förhör som sökandena nu åberopar och som inte redovisats i förundersökningsprotokollet är i dag, närmare 20 år efteråt, omöjliga att närmare kontrollera eller bedöma sanningshalten i. Den kritik som sökandena riktar mot kammarrättens bevisvärdering – och därmed också indirekt mot tingsrättens bevisvärdering – grundar sig väsentligen på det undersökningsmaterial som fanns tillgängligt 1991 och framstår som en överprövning av nära nog ordinär karaktär.”

[7] Detta kunde jag några dagar efter beslutets meddelande konstatera vid ett besök i Regeringsrättens arkiv.

Den första, nu citerade meningen om åldern på de bortslarvade polisprotokollen, är naturligtvis ohållbar med ledning av principerna för fri bevisvärdering och kravet på rättssäkerhet. Den andra meningen uttrycker att resningsansökan skulle brista i ett krav på nyheter, även om ordet ”väsentligen” innebär ett erkännande av att nyheter fanns. Jag skall nedan återkomma till den under skriftväxlingen redan bemötta uppfattningen att en brist i ett nyhetskrav skulle ha kunnat förhindra bifall till resningsansökan.[8]

Sant är dock att resningsansökan kan aktualisera hållbarheten inte bara av kammarrättens utan även av tingsrättens domskäl. Sedan resningsansökan avslagits, finns det anledning att gå in på den frågan.

Till en början var det en avslöjande invändning att Socialstyrelsen slog vakt om tingsrättens domskäl. Hela utgångspunkten för rättegången i kammarrätten hade varit att det inte gick för sig att utpeka läkarna som styckare av Catrine da Costas kropp enbart på grundval av tingsrättens domskäl, som inte kunde överklagas. Den enda och avgörande frågan i målet om läkarlegitimationer hade varit om läkarna enligt de beviskrav för brottmål, vilka kammarrätten skulle följa, verkligen ”bortom rimliga tvivel” hade styckat Catrines döda kropp. Då går det naturligtvis inte att stödja bevisbedömningen i resningsärendet på tingsrättens domskäl. Tyvärr förefaller det dock som om Socialstyrelsens inställning genom alla år präglats av just dessa domskäl.

Vad beträffar tingsrättens domskäl bör dessutom följande observeras. Numera, när man måste underkänna ”barnets berättelse” – och därmed *uppslaget* till idéerna om samverkan mellan läkarna, om styckning på rättsläkarstationen och om att styckningen skulle ha fotograferats – är det, som redan framgått, orimligt att ändå finna det bevisat bortom rimligt tvivel att läkarna varit skyldiga till någon styckning av ett lik. Detta skulle säkerligen tingsrätten inte heller ha gjort. Socialsty-

[8] Alldeles särskilt anmärkningsvärt är i övrigt att styrelsen genom advokaten Södermark sökte stödja sig på tv-journalisten Lars Borgnäs fantasifullt spekulativa bok Sanningen är en sällsynt gäst, först genom att inge boken i dess helhet (uppenbarligen utan att advokaten kände till innehållet), därefter genom att åberopa ett par textpartier, vars innehåll omedelbart blev vederlagt från min sida. Det kan knappast råda någon tvekan om att Socialstyrelsen på olika sätt åsidosatt kravet enligt 1 kap. 9 § Regeringsformen på saklighet och opartiskhet.

relsens försök att stödja sin inställning på en hänvisning till tingsrättens dom brister alltså ytterligare i logiken.

Det var för övrigt egendomligt att tingsrätten *å ena sidan* kunde finna det styrkt *att* läkarna tillsammans hade styckat Catrine da Costas kropp, men *å andra sidan* inte anse det bevisat, att de tillsammans skulle ha mördat Catrine eller vållat hennes död. Detta har också kritiserats från grupper som menar att läkarna gick fria från åtalet för mord eller vållande till annans död endast på grund av en otillräcklig bevisvärdering av tingsrätten.

Såtillvida har den kritiken varit befogad att det – utifall *styckningen* verkligen med ledning av ”mammans berättelse” varit bevisad bortom rimligt tvivel – i detta speciella fall nog också kunde hållas för säkert att de två läkarna tillsammans vållat Catrines död. Vid en samlad bedömning av alla fakta kan det anses uteslutet, att Thomas eller Rein ensam skulle ha vållat Catrines död, varefter den andre skulle ha hjälpt till med styckningen av kroppen. Det är naturligtvis även helt osannolikt, att de skulle ha hittat kroppen. Om läkarna utfört styckningen tillsammans finns det sålunda goda skäl att anta att de också tillsammans vållat hennes död. Felet med resonemanget är bara att läkarna ingalunda hade styckat något lik.

Man kan sålunda kritisera både tingsrättens och kammarrättens resonemang som ogenomtänkta. När tingsrätten med stöd av ”barnets berättelse” ansåg det styrkt, att Thomas och Rein styckat Catrine da Costas lik, var det egendomligt att läkarna inte befanns ha vållat hennes död. När emellertid kammarrätten för sin del insåg att barnets berättelse *inte* var tillförlitlig, blev det å andra sidan än mera egendomligt att den domstolen ändå kunde anse det styrkt bortom rimligt tvivel att läkarna skulle ha styckat kroppen.

5.2 Resningsförutsättningarna. Inledning om Socialstyrelsens och Regeringsrättens inställning

År 1991 hade kammarrätten enligt ett tidigare beslut av regeringsrätten att ta ställning till läkarnas påstådda likskändning med beviskrav som i brottmål. Följaktligen borde Regeringsrätten nu, vid tillämpning av kravet på synnerliga skäl för resning enligt 37 b § förvaltningsprocesslagen, ha vägt in 58 kap. 2 § Rättegångsbalken om resning i brottmål till förmån för den tilltalade. Enligt detta lagrum skall res-

ning beviljas ”om någon omständighet eller bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts”.

De tre regeringsråden omnämner i sitt beslut den 1 juli påpekandet i resningsansökan om parallellen med brottmål, men bryr sig sedan inte om den, när man talar om kravet på synnerliga skäl för resning enligt 37 b §. I sina beslutsskäl tillägger domstolen avslutningsvis att ”vad sökandena anfört om tolkningen av 37 b § FPL föranleder inte till annan bedömning” (d.v.s. att det inte förelegat skäl för resning).

Genom detta manövrerande försöker ledamöterna klara sig ur den svårighet i vilken Regeringsrätten (genom fem andra ledamöter) försatt sig själv genom uttalanden 2001 då man avslog en tidigare resningsansökan. I 2001 års beslut hade nämligen Regeringsrätten framhållit – precis som man nu kom att göra även i beslutet den 1 juli – att det av ”resningsinstitutets extraordinära karaktär följer att resning bara kan komma i fråga om de bedömningar som de klandrade avgörandena bygger på framstår som uppenbart oriktiga”. Därmed förbisåg domstolen den ganska självklara parallellen med bestämmelsen om resning till förmån för den tilltalade i brottmål, när väl beviskraven skulle ställas på motsvarande sätt.

Det är svårbegripligt att de tre regeringsråden, sedan de fått uppmärksamheten fäst på parallellen med brottmål, kunde vidhålla domstolens förhastade uttalande från 2001.

Det skulle däremot ha varit rimligt om Regeringsrätten i beslutet den 1 juli hade förklarat, att domstolen 2001 inte hade haft anledning att då överväga hela frågan på samma sätt som det nu fanns anledning att göra på grundval av 2003 års resningsansökan och den efterföljande skriftväxlingen. Domstolen skulle alternativt utan närmare utläggningar om de rättsliga förutsättningarna för resning ha kunnat förklara, att det varit uppenbart att 2003 års ansökan borde bifallas och hänvisat till de materiella skälen för det.[9]

---

[9] Resningsansökan skulle visserligen ha kunnat beviljas och kammarrättens dom undanröjas utan någon muntlig förhandling. Eftersom läkarna fått sina liv förstörda under offentliga rättegångar, präglade av nära nog lynchstämningar hos många åhörare och demonstranter, var det dock i detta unika rättsärende ett välmotiverat krav att de skulle kunna få upprättelse vid en offentlig förhandling inför regeringsrätten.

I Socialstyrelsens svaromål av den 28 januari 2004 förklarade ombudet, advokaten Södermark, att styrelsen inte hade något att invända mot sökandenas åberopande av 37 b § förvaltningsprocesslagen ”tolkad med beaktande av 58 kap. 2 § RB om resning i brottmål till förmån för den tilltalade”. I en senare inlaga av den 16 mars skrev advokaten emellertid: ”Styrelsen erinrar om vad Regeringsrätten uttalade i beslutet den 30 maj 2001 att ’resning bara kan komma ifråga om de bedömningar som de klandrade avgörandena bygger på framstår som uppenbart oriktiga’ ”. Tydligen hade styrelsen eller advokaten upptäckt att han den 28 januari medgett för mycket.

För egen del anger de tre ledamöterna inledningsvis att ”frågan gäller resning i ett förvaltningsmål angående återkallelse av läkarlegitimationer”. Genom detta formella anslag trivialiserar ledamöterna att de haft att ta ställning till det kanske mest uppmärksammade brottmålet i modern tid med ett unikt utdraget, rättsligt skeende.

De tre ledamöterna har överhuvudtaget inte för egen del nämnt det krav på bevisning ”bortom rimligt tvivel”, som Regeringsrätten 1990 angav som förutsättning för att läkarnas legitimationer skulle kunna dras in på grund av den påstådda styckningen av Catrine da Costas kropp. Som strax skall framgå har de tre ledamöterna genom sitt beslut helt övergett detta beviskrav.

5.3 Resningsförutsättningarna. Principerna

Sedan de tre ledamöterna också hänvisat till kravet på synnerliga skäl enligt 37 b § förvaltningsprocesslagen gör de följande principiella uttalande:

> ”Som Regeringsrätten anfört i det tidigare resningsmålet följer av resningsinstitutets karaktär av extraordinärt rättsmedel att grund för resning inte föreligger med mindre än att det i resningsmålet framkommer omständligheter som ändrar bilden i sådan omfattning att en överprövning av ärendet måste anses motiverad eller det annars finns anledning anta att den prövande myndigheten eller domstolen vid sin bedömning gått klart utöver vad som framstår som riktigt. Utan en sådan restriktivitet vid tillämpningen av resningsinstitutet skulle det komma att framstå som en överprövning av nära nog ordinär karaktär (jfr SOU 1992:138 s. 101 ff. och prop. 1994/95.27 s. 175).”

Resonemanget är absurt formalistiskt med hänsyn till både styrkan i resningsansökan och vad som är rimliga, rättsliga förutsättningar för resning.

Den generella restriktivitet i resningsärenden, som domstolen förhastat ställde upp 2001 och som de tre ledamöterna nu omhuldar enligt citatet ovan, kan inte heller stödjas på de lagförarbeten till vilka det görs en jämförande hänvisning. I betänkandet SOU 1992:138 (”Några frågor angående Regeringsrätten”) framhålls visserligen (s.-101) ”resningsinstitutets extraordinära karaktär” och att ”resning endast är en reservmöjlighet eller, om man så vill, en säkerhetsventil för synnerliga situationer”. Samtidigt förs i betänkandet, bokstavligen sida upp och sida ner, en nyanserad diskussion av dittillsvarande resningspraxis för olika typfall. Ett citat ur betänkandet (s. 105) stödjer direkt resningsansökan:

> ”Emellertid har man för en del fall anledning att dra paralleller med brottmålsavgöranden beträffande vilka resning kan beviljas utan hänsyn till om avgörandet redan verkställts genom t.ex. frihetsberövande. Det är därför ganska troligt att RR i de fall där ett förvaltningsrättsligt avgörande skulle vara särskilt chikanerande för den enskilde skulle kunna bevilja resning.”

Det är svårt att tänka sig något mera chikanerande än kammarrättens utpekande av läkarna som likstyckare och indirekt som sannolika mördare.

I anslutning till det nu citerade textstället i SOU 1992:138 understryks i betänkandet också, att upphävande av ett beslut kan ha betydelse för den enskildes rätt till skadestånd. Det är symptomatiskt att domstolens tre ledamöter inte heller uppmärksammar detta uttalande.[10]

---

[10] En sak för sig är dock att Regeringsrättens formella vägran att överpröva kammarrättens dom i sak inte bör ha någon betydelse för statens skadeståndsansvar för den mångåriga raden av tidigare fel eller försummelser. Enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen är staten visserligen inte ersättningsskyldig för skada som någon vållas genom beslut av riksdagen, regeringen, Högsta domstolen eller Regeringsrätten, såvida inte beslutet upphävts eller förändrats. Eftersom Regeringsrättens beslut den 1 juli inte inneburit något godkännande av domstolars och myndigheters tidigare handlande, kan det inte heller innebära att Thomas

Inte heller hänvisningen till prop. 1994/95:27 s. 175 ger stöd för domstolens ståndpunkt. Det är ett ganska intetsägande textställe, som på 20 rader omtalar att det nu i förvaltningsprocesslagen skall införas bl.a. en paragraf 37 b om resning utan att detta skall ändra dittillsvarande praxis.

De tre ledamöterna har däremot inte uppmärksammat ett relevant uttalande på annat ställe i prop. 1994/95:27. I den allmänna motiveringen för de föreslagna bestämmelserna om extraordinära rättsmedel uttalades nämligen (s. 162 f) följande förbehåll på tal om principerna, att ett lagakraftvunnet avgörande bör betraktas som slutgiltigt och pålitligt och därför inte bör kunna omprövas:

> ”De berörda principerna skulle dock kunna motverka sina egna syften, om det inte fanns möjligheter att under vissa förutsättningar bryta igenom dem. Rättssäkerhetsskäl kan nämligen med styrka kräva att det sker en ny prövning, och allmänhetens förtroende för rättstillämpningen skulle kunna äventyras, om även vissa klart oriktiga förutsättningar tillåts bestå. Under vissa förutsättningar kan därför ett lagakraftvunnet avgörande angripas med hjälp av ett särskilt, så kallat extraordinärt rättsmedel.”

Även detta propositionsuttalande om rättssäkerhetsskäl ger sålunda, liksom 1992 års betänkande, ett starkt stöd *för* resning i detta unika och enorma resningsmål.

Vid en kontroll visar sig sålunda att lagförarbetena med tanke på det aktuella fallet har ett rakt motsatt innehåll mot vad ledamöterna påstår genom sina källhänvisningar! Regeringsrådens sätt att åberopa förarbetena ger därigenom ett direkt manipulativt intryck. Kanske är hela det citerade resonemanget dock ”bara” uttryck för att regeringsråden från början varit helt inställda på att avslå resningsansökan i kombination med bristande källkontroll

Ledamöternas oacceptabla uttalande om nödvändigheten av restriktivitet i detta resningsmål förvandlar människorna till objekt för rättsväsendets förmodade intressen. Det rättsstatliga synsättet måste vara det omvända. Rättsväsendet är till för människornas skull!

---

och Rein blivit avskurna från rätt till ersättning för ekonomisk och ideell skada som de drabbats av genom tidigare felhandlingar av statliga organ.

5.4 Resningsförutsättningarna. Tillämpningen

De tre regeringsråden når sin slutsats, att resningsansökan skall avslås, genom följande fortsättning av sitt resonemang. Jag har försett varje mening med en siffra som underlag för efterföljande kommentarer.

> ”(1) Det ankommer i ett resningsmål på sökandena att visa att det finns skäl för resning. (2) Huvuddelen av de omständigheter och bevis som nu åberopas som nya har tidigare varit kända och föremål för prövning av både kammarrätten och Regeringsrätten. (3) När det gäller Ragnar Lindgrens uppgifter kan konstateras att Regeringsrätten tagit ställning till dessa redan i det tidigare resningsmålet. (4) Övriga omständigheter eller bevis ger inte någon säker grund för antagandet att de, om de varit kända vid prövningen i kammarrätten eller i Regeringsrätten, skulle ha lett till en annan utgång. (5) Enbart den omständigheten att det kan ha funnits utrymme för skilda bedömningar i legitimationsärendet innebär inte att det föreligger grund för resning. (6) Vad sökandena anfört om tolkningen av 37 b § FPL föranleder inte till annan bedömning.”

(1) Det är naturligtvis riktigt att en sökande måste visa att det finns grund för resning. Som redan framgått var det lätt att finna sådana grunder i detta speciella mål.
(2) I denna enda mening uttalas två olika felaktigheter. För det första ges intrycket att vissa tidigare åberopade omständigheter i resningsärendet åberopats som nya fastän de inte var det. Detta är ett falskt påstående, låt vara att det i resningsansökans mycket ingående huvudavsnitt genomförts en nödvändig, samlad bevisbedömning grundad på omständigheter, som varit antingen kända eller okända för kammarrätten.

För det andra är det också felaktigt att betydelse inte skulle kunna ges omständigheter vilka år 2001 prövats av *Regeringsrätten* i ett tidigare resningsärende. Vad som åberopades tidigare måste nu ånyo kunna åberopas och prövas tillsammans med andra, nya omständigheter i förhållande till *kammarrättens* dom 1991. Det är ju denna dom som nu varit föremål för resningsansökningen av den 23 september 2003.

I ett klart fall av justitiemord är det önskvärt, om Sverige skall förbli en rättsstat, att resning kan beviljas utan nyhetskrav eller med ett obetydligt sådant.[11]

För övrigt var varje rimligt nyhetskrav uppfyllt genom resningsansökan. Alla omständigheter och bevis, som var okända för kammarrätten, utgör nyheter som, i den mån ett nyhetskrav ställs upp, måste kunna åberopas som stöd för en ny helhetsbedömning av all bevisning. Så t.ex. måste vad som sagts vid ursprungliga polisförhör, och som inte redovisats inför kammarrätten, kunna vägas in i en bedömning av tillförlitligheten av vittnesmålen i domstolen. Som tidigare nämnts åberopade jag dessutom i resningsansökan och i följande inlagor en rad nya förhållanden, som inte hade med den gamla bevisningen att skaffa, för att omöjliggöra avslag på resningsansökan.

(3) Det har redan påpekats ovan, att åberopandet av Ragnar Lindgren i det tidigare resningsmålet inte kan få hindra att hans upplysningar nu åberopats ånyo vid sidan av alla andra, numera kända omständligheter.[12]

(4) Av flera skäl är det ett ohållbart påstående av de tre ledamöterna, att ”övriga omständigheter och bevis” – varmed synbarligen avses alla andra nyheter vid sidan av Lindgrens berättelse, som polis och åklagare tappat bort – inte skulle ge ”någon säker grund för antagandet att de, om de varit kända vid prövningen i kammarrätten eller i Regeringsrätten, skulle ha lett till en annan utgång”.

Här återkommer den felaktiga tanken, att Regeringsrättens tidigare prövning 2001 av en ansökan, som behandlade enskilda bevis på drygt två sidor, borde styra bedömningen av 2003 års resningsansökan om 64 sidor plus bilagor om 275 sidor. Inte heller bör man tro *så* illa om kammarrätten i Stockholm att den vid en omprövning i dag med kännedom om resningsansökningen, skulle ha bekräftat domen mot läkarna som styckare av ett lik.

Än viktigare är emellertid att det inte bör gå för sig i ett resningsmål, som gäller Thomas och Reins liv samt rättssäkerheten i Sverige,

---

[11] Jfr här vad som citerats ovan om förarbetena till 37 b § förvaltningsprocesslagen liksom även den s.k. tilläggsregeln i RB 58:2 om ”synnerliga skäl”.

[12] Om Ragnar Lindgren jfr ovan efter not 29.

att tillämpa en renodlad ”prognosteori” om hur kammarrätten, som begick ett justitiemord, numera skulle se på saken.[13]

Det är faktiskt alldeles obegripligt att ledamöterna efter studium av alla handlingar och fem sammanträden (2, 10, 16, 29 och 30 juni) kunde påstå att det som åberopats för läkarnas räkning inte gav någon ”säker grund” för en annan utgång i målet.

(5) Återigen använder regeringsråden ett missvisande ordval. Kammarrättens avgörande utgjorde, särskilt om man tar hänsyn till alla i dag kända fakta, ett tydligt fall av justitiemord, något som framgår av resningsansökan vars slagkraft ytterligare underbyggts av den senare skriftväxlingen. Då duger det inte att som invändning mot resning åberopa att det kunnat förekomma delade meningar i ”legitimationsärendet”. Resningsmålet har enbart gällt frågan om bevisning för likstyckning, ingenting annat.

(6) Ledamöternas underlåtenhet att beakta den självklara parallellen med resningsförutsättningarna i brottmål har redan berörts på tal om de starkt missvisande hänvisningarna till förarbetena till 37 b § förvaltningsprocesslagen. När de nu till sist i förbigående avfärdar parallellen med brottmål som betydelselös, innebär detta i realiteten ett påstående om att det *inte gjorts sannolikt* att de i resningsansökan åberopade, nya omständigheterna skulle ha föranlett en annan utgång i målet. I belysning av handlingarna i resningsmålet är påståendet häpnadsväckande. Härmed går alltså ledamöterna ännu längre än i en föregående mening (4) där man säger att det *inte förelegat någon säker grund* för att bedömningen borde ha blivit en annan.

De nu genomgångna beslutsskälen ledde över till ledamöternas sammanfattande slutsats: ”Regeringsrätten finner således att sökandena inte har visat att det på grund av ny bevisning eller nya omständigheter finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt. Då det inte heller i övrigt anförts eller framkommit något som utgör skäl för resning kan ansökningen inte bifallas.”

[13] Se härom resningsansökan avd. 3.2, särskilt på s. 9 f. med vidare hänvisningar.

6. FÖRUNDERSÖKNINGEN

6.1 Syftet med detta avsnitt

På ett för ändamålet naturligt, *bakåtblickande* perspektiv utgick resningsansökan från de domskäl som kammarrätten hade åberopat till stöd för att läkarna skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp. I det följande vänder jag på perspektivet. Syftet är nu inte att visa att de utpekats som likskändare utan rimliga bevis. Detta hade redan klargjorts genom resningsansökan och blivit ännu tydligare genom skriftväxlingen inför Regeringsrätten.

I stället skall nu genom ett kronologiskt, *framåtblickande* perspektiv förklaras *hur* det alls kunde uppkomma misstankar mot läkarna och *hur* dessa misstankar kunde utvecklas till en serie av katastrofala felbedömningar. Underlaget för framställningen är polisprotokoll med mera från förundersökningen i Stockholms tingsrätts mycket omfattande akt i brottmålet. Denna akt studerade jag i maj 2004, sedan skriftväxlingen i Regeringsrätten var avslutad, som förberedelse för en sakframställning vid en muntlig förhandling i Regeringsrätten. Visserligen innehöll redan de ingivna handlingarna i resningsmålet ett alldeles tillräckligt underlag för beviljande av resning. Vad som nu kommer att sägas har dock ett särskilt pedagogiskt förklaringsvärde och torde inte ha redovisats under någon domstolsförhandling. Såtillvida är det fråga om nya omständigheter i förhållande till kammarrättens dom.

6.2 Misstankarna mot Rein

Sedan delar av Catrine da Costas döda kropp under sommaren 1984 hittats i plastsäckar på två ställen inte alltför långt från rättsläkarstationen i Solna, anmälde Reins f.d. svärfar till polisen, att Rein borde misstänkas för två mord. Reins hustru hade nämligen den 7 januari 1982 hittats död, sittande på golvet med överkroppen lutad mot långsidan av sin säng och med en snara, fäst i sänggaveln, om halsen. Enligt svärfaderns upplysningar 1984 kunde det nu misstänkas att Rein mördat inte bara sin hustru utan också Catrine da Costa.

Under polisutredningen efter dödsfallet 1982 hade svärfadern inte framfört några misstankar mot Rein. Den utredningen lades ner efter-

som det befanns ha varit fråga om självmord. På grund av Catrine da Costas död och de återuppväckta misstankarna mot Rein blev hustruns död 1982 undersökt på nytt inte bara 1985 (se därom mera i det följande) utan också 1991 vid tiden för rättegången i kammarrätten och till sist än en gång, den fjärde, åren 2002–2003.

Undersökningen 2002–2003 genomfördes efter misstänkliggöranden av Rein som seriemördare i tv-programmet Uppdrag granskning. På ett om möjligt ännu säkrare underlag än tidigare utmynnade denna fjärde undersökning i slutsatserna, *att* dödsfallet 1982 utgjorde självmord, eller möjligen död av misstag i en situation som den döda kvinnan själv arrangerat (hon hade en hög halt av sömnmedel i kroppen), *att* det inte finns skälig misstanke mot Rein, *och att* han är ”oskyldig”, ett starkt ord i en polisutredning. Det kan alltså fastslås att det inte finns något rimligt skäl att anta att Rein mördat sin hustru.[14]

På grund av de väckta misstankarna mot Rein för två mord förhörde polisen på hösten 1984 en mängd prostituerade kvinnor på Malmskillnadsgatan och visade en bild på Rein. Flera tiotal av dessa kvinnor påstod sig ha haft Rein som kund eller känna igen honom. Många var narkotikapåverkade och levde i skräck eller oro efter mordet på Catrine da Costa och flera andra fall av övervåld mot prostituerade; de var också påverkade av massmedias rapportering.

Andra läkare vid rättsläkarstationen underrättades om misstankarna mot Rein, men hans handledare för doktorsgraden, docenten Jovan Rajs informerades inte genast. I december 1984 blev Rein gripen och anhållen som misstänkt för två mord. Efter fyra dygn blev han frigiven i brist på bevis. På grund av den omedelbara, enorma publiciteten visade det sig snart att hans liv blivit förstört.

Trots att Rein måste friges, kom mordmisstankarna mot honom att kvarstå. Rein medgav att han studerat prostitutionen på Malm-

---

[14] Vad som nu anförts i texten om resultatet av undersökningen 2002–2003 kommer från kriminalkommissarie Bo Wides (kriminalpolisen i Stockholms län) sammanfattning (11 sidor) av den förnyade och ganska omfattande undersökningen av dödsfallet 1982. Själv började jag intressera mig för detta dödsfall under hösten 2003, inseende att det kunde ha ett förklaringsvärde för den senare utvecklingen av styckmordsfallet. Jag har också i resningsärendet lämnat in och kommenterat ett utdrag ur den nämnda sammanfattningen (bilaga till skrift till RR 2004-02-09).

skillnadsgatan som företeelse; om det hade han för övrigt berättat för en annan rättsläkare. Han medgav också att han vid några få tillfällen köpt sex av prostituerade kvinnor. Dessutom hade polisen vid husrannsakan och undersökning av Reins bil gjort fynd som senare kom att åberopas mot honom. Dit hörde några s.k. splatterfilmer med grova våldsinslag, i en samling av över hundra videofilmer av vanlig underhållningskaraktär. Det påträffades också en docka med en elsladd som strypsnara. Dockan hade Rein, vilken genomfört en undersökning av strypmord, fått som en avskedsgåva av arbetskamrater vid rättsläkarstationen som en påminnelse om att han vid ett tillfälle av misstag dragit ur en elkontakt så att ett kylskåp stängdes av och innehållet förstördes.[15]

Rein hade god yrkesmässig kompetens och var på rättsläkarstationen känd för sin rentav pedantiska noggrannhet. I en personundersökning inför rättegången i tingsrätten (s.k. ”egen berättelse och inhämtade uppgifter”) liksom även i andra sammanhang, omtalades han dessutom som hjälpsam, snäll och vänlig. Sådana omdömen kom så småningom att helt glömmas bort.

I stället skapades det en bild av Rein som en ond demon. Reins livsföring innan han var 30 år gammal läggs alltjämt till grund för förföljelse av honom; enligt internationella databaser är han en beryktad seriemördare.

Det spelade en viktig roll för händelseförloppet att Jovan Rajs, som tidigare uppskattat och nära samarbetat med Rein, helt ändrade sin inställning när han senare än andra medarbetare på rättsläkarstationen på hösten 1984 fick reda på misstankarna mot sin doktorand. Hans hustru berättade redan i december 1984 för polisen att Rajs var orolig för att hans samarbete med Rein skulle skada hans egna framtidsutsikter som yrkesman.

Rajs kom i fortsättningen att kombinera sin roll som obducent av kroppsdelarna efter Catrine da Costa med aktivt, rentav pådrivande och uppslagsrikt deltagande i polisens arbete inför ett åtal. Eftersom

[15] På sina håll fann man det också misstänkt att han i sin bil haft en bild av den s.k. Yngsjömörderskan. Det var i själva verket fråga om ett inramat, tidstypiskt fotografi, som rensats ut från rättsläkarstationens arkiv, och som föreställde en gruppbild av den vitklädda Anna Månsdotter omgiven av präst, ämbetsmän och vakter inför avrättningen 1890.

vitala kroppsdelar saknades kunde dödsorsaken aldrig fastställas, vilket inte hindrade Rajs från spekulationer, särskilt därför att huvudet saknades. I tingsrätten uppträdde Rajs både som sakkunnig obducent och som vittne. Senare var han återigen aktiv i kammarrätten när Thomas och Rein skulle fråntas sina läkarlegitimationer. Särskilt betydelsefullt visade sig så småningom bli att Rajs som obducent hävdade, att den som styckat den döda kroppen måste ha haft läkarkompetens. Från denna åsikt hade Socialstyrelsen genom sitt rättsliga råd (en domare och tre professorer i rättsmedicin) tagit avstånd. Detsamma gjorde senare professorerna Simonsen i Köpenhamn och Püschel i Hamburg när de av olika skäl och vid olika tidpunkter fick anledning att yttra sig.

Rein kunde efter anhållandet i december 1984 aldrig återkomma till rättsläkarstationen eller i arbete över huvud taget.

6.3 Misstankarna mot Thomas

Thomas före detta hustru, här kallad ”mamman”, fick under 1984, då hon och Thomas ännu var gifta, misstanken att Thomas kunde ha utfört sexuella handlingar mot parets dotter (född i januari 1983). På hösten, då Thomas var AT-läkare i Alingsås men hustrun och barnet bodde kvar i Stockholm, gjordes en anmälan från ”dagis” till bl.a. socialförvaltningen, som i sin tur gjorde polisanmälan enligt de då tillämpade rutinerna. Det hade nämligen observerats att dottern (som för övrigt flera gånger 1984 konstaterats ha ett s.k. ammoniakeksem och en svampinfektion) var röd i stjärten. Vid denna tid var benägenheten att misstänka och polisanmäla incest mot mycket små barn särskilt stark.

Det kunde dock aldrig visas att den lilla flickan blivit utsatt för några sexuella handlingar.

I slutet av 1984 aktualiserades skilsmässa mellan Thomas och hans hustru. Thomas har sedan mars 1985 aldrig återsett sitt barn. När polisens incestutredning var på väg att bli nedlagd på eftersommaren 1985 övergick ”mamman” till att under hösten förse en kriminalinspektör på sedlighetsroteln med helt nya uppgifter om dottern.[16]

[16] Sedan förundersökningen under hösten 1987 började ”skena” (se mera i det följande) blev Thomas ändå åtalad inte bara för mord utan även för grov otukt

Denna, som vid pingsten 1984 varit 1 år 5 månader, skulle enligt mammans nya berättelse ha varit med när ”pappa och farbror Tomt” tillsammans skulle ha styckat Catrine da Costas kropp. (Beteckningen ”Tomt” spelade så småningom en stor roll vid förhör i tingsrätten såsom kanske åsyftande en ”tomtebok”. Även ett par andra beteckningar, som mera liknade Reins verkliga namn, kunde förekomma enligt mammans berättelser.)

Styckningen antogs av någon anledning ha skett på rättsläkarstationen i Solna, kanske under fotografering, eftersom flickan enligt mamman kunde visa rädsla för fotografering. Från tre månader under hösten 1985 finns polisprotokoll över åtta telefonsamtal, alla tillkomna på ”mammans” initiativ och närmast att beteckna som spekulativa monologer.[17]

”Mammans” idéer och hennes senare övertygelse om ”pappas och farbror Tomts” illgärningar hade fötts ur hennes vetskap, att hennes f.d. man Thomas varit bekant med Rein, som hon för egen del träffat en enda gång, liksom att Rein i december 1984 varit anhållen för två mord. Redan då hade ”mamman” ringt polisen med frågan om den anhållne rättsläkaren var Rein.

De nämnda protokollen över ”förhör” med mamman överlämnades så småningom till de poliser på våldsroteln som ansvarade för utredningen av mordet på Catrine da Costa. Nu vidtog mera målinriktade förhör.[18]

6.4 Fortsättningen från hösten 1985 till hösten 1987

I början av november 1985 hölls ett sammanträde med bl.a. chefsåklagaren Helin, två kriminalinspektörer, Jovan Rajs, psykologen Margareta Erixon och barnpsykiatrikern Frank Lindblad som då med

---

med barn och grovt sexuellt utnyttjande av underårig. Åtalet för incest ogillades av tingsrätten genom domen 1988-07-08. Med hänsyn till avsaknaden av bevis var detta ganska självklart.

[17] Underlaget för mitt omdöme i texten är protokoll upprättade av kriminalinspektören Eva Graaf på sedlighetsroteln över samtal 27/8, 19/9, 25/9, 7/10, 11/10, 15/10, 21/10 och 13/11 1985.

[18] Kriminalpoliser vid våldsroteln förhörde ”mamman” 11/11 och 18/11 samt 10/2 och 7/8 1986 såvitt framgår av förundersökningen i tingsrättens arkiv.

hänsyn till ”mammans berättelse” fick uppdraget att undersöka om barnet kunde ha varit med om ett styckmord.

Thomas var en person med klanderfri bakgrund och enbart goda omdömen om sin person. Visserligen trodde säkert ”mamman” själv på vad hon intalade sig att dottern skulle ha upplevt vid en ålder om ett år fem månader. Såvida förundersökningsledarna hade gjort sig besväret att alls ta reda på vad för slags människa som Thomas var och kanske rentav tagit kontakt med honom, borde det kunnat uteslutas som alltför osannolikt att Thomas skulle ha slagit sig ihop med Rein, som han inte kände så särdeles väl, för att mörda en prostituerad kvinna och därefter stycka hennes kropp, och det t.o.m. på rättsläkarstationen i Solna.

Graden av mammans samlade spekulationer borde ha fått polisen att förstå, att hennes misstankar mot Thomas för först incest och senare likskändning saknade verklighetsunderlag.

Tydligen gav dock ”mammans berättelse” och hennes egna övertygelse åklagaren och poliserna på våldsroteln, i samarbete med Jovan Rajs, ett uppslag för att nu verkligen komma åt Rein, som man ännu misstänkte vara mördare i två fall. Någon kontakt med Thomas togs inte. Den information som meddelades vid sammanträdet i november 1985 inriktade barnpsykiatrikern och barnpsykologen på frågan om barnet kunde tänkas ha varit med om en sådan förskräcklig händelse som mamman rapporterat om.[19]

I november 1985 övervägde polisen också på nytt Reins hustrus död i januari 1982 på grundval av de 1984 uppkomna misstankarna mot Rein. Den 27 november 1985 genomfördes en rekonstruktion av detta dödsfall, i samma lägenhet där det inträffat och med en livs levande, kvinnlig polis placerad i en säng och föreställande den döda hustrun. Det hölls också förhör på platsen med Rein och hans sambo, som också var mor till parets nyfödda barn. Med henne hade Rein umgåtts redan i januari 1982, innan hans hustru hittades död. Vid den

[19] Detta sammanträde omtalas i Erixons & Lindblads senare rapport om sina undersökningar. Mig veterligen har det inte redovisats i förundersökningsprotokollet. Om detta är riktigt aktualiseras frågor om hur Lindblad och Erixon kunde få ett uppdrag som direkt gjorde Thomas till misstänkt utan att han underrättades om utredningen eller att frågan om utseende av någon försvarare då aktualiserades.

tidpunkten hade en ansökan om skilsmässa i Reins äktenskap redan förberetts.

Rekonstruktionen den 27 november 1985 och ett polisförhör med Rein dagen därpå ledde inte till annat resultat än polisundersökningen 1982, d.v.s. det saknades stöd för att anta något annat än självmord.[20]

Ett par dagar senare sökte Rein ta sitt liv. Vid denna tidpunkt hade han också blivit slutgiltigt uppsagd från sin anställning vid rättsläkarstationen. Han efterlämnade ett brev att han, som utsatts för justitiemord, var oskyldig och inte orkade leva längre. Han blev dock återupplivad, men hade nu ådragit sig en mycket svår hörselskada.

Än så länge hade ingen sagt ett ord till Rein om ”mammans berättelse” som utlöst polisens förnyade aktiviteter. I själv verket fick Rein reda på existensen av ”barnets” påstådda upplevelser först sedan han gripits och anhållits på hösten 1987! Under mellantiden tycks det, såvitt jag kunnat se, inte ha förekommit några ytterligare polisförhör med Rein.[21]

Samtidigt som polisen genom rekonstruktionen den 27 november 1985 förgäves sökte finna bevis mot Rein som ansvarig för hustruns död 1982, kom Frank Lindblad och Margareta Erixon igång med sin undersökning angående tillförlitligheten av mammans uppgifter om styckningen 1984 av Catrine da Costas döda kropp. I ett utlåtande den 27 januari 1986 fann de båda utredarna det vara mest sannolikt, att barnet verkligen varit med om skrämmande upplevelser av sexuella och våldsamma handlingar mellan vuxna. Barnpsykiatrikern hade samtalat med mamman vid olika tillfällen men träffat barnet bara två gånger utan att då tala med barnet självt om dess förmodade upplevelser. Frank Lindblad hade inte heller fått del av de bandinspelningar med flickan som mamman genomfört på uppmaning av kriminalinspektören på sedlighetsroteln. Av banden framgår att mammans frågor styrde den lilla flickans svar mot möjligheten att hon sett på de avsedda hemskheterna.

Inte heller barnpsykologen hade lyssnat på banden. Däremot hade hon träffat barnet många gånger både under den tidigare incestutredningen på våren 1985 och sedan återigen efter det att Frank Lindblad och hon fått det nya, sekretessbelagda uppdraget av polisen

---

[20] Om undersökningen 2002–2003 se ovan före not 14.

[21] Om läkarnas kontakter med sina advokater se nedan not 26.

att undersöka om barnet varit närvarande vid mord på Catrine da Costa och styckning av hennes kropp.

Att mammans berättelse saknade grund framgick med stor tydlighet av ett utlåtande till kammarrätten av vittnespsykologerna fil.dr. Astrid Holgerson och fil.lic. Birgit Hellbom.[22] (Tingsrätten hade litat på Lindblad & Eriksson, medan kammarrätten nödgades acceptera Holgersons & Hellboms förödande kritik.)

Den 7 februari 1986 genomförde chefsåklagare Helin och kriminalkommissarien Bäckström det första polisförhöret över huvud taget med Thomas. Han delgavs först misstanke om incest. Senare på dagen fick Thomas också höra att polisen ”visste”, med hjälp av anlitade experter, att hans dotter varit med om att Thomas tillsammans med Rein hade styckat Catrine da Costas döda kropp. Dessförinnan hade inte heller Thomas haft någon aning om den fasansfulla misstanke som nu helt plötsligt presenterades. – Observera upplysningen ovan att Rein underrättades om ”barnets berättelse” först sedan han gripits på hösten 1987.[23]

Under februari 1986 genomförde polisen husrannsakan i Thomas bostäder både i Alingsås och i Stockholm, men därefter upphörde all aktivitet.

Den 28 februari mördades Olof Palme. Utredningen av Catrine da Costas död kom därmed att med ens avstanna och ligga nere till januari 1987, då den återupptogs av nya kriminalpoliser med begränsade kunskaper om utredningsmaterialet angående Catrine da Costas död.

Under mellantiden hade emellertid Jovan Rajs levererat ytterligare ett av sina olika bidrag till förundersökningen. Rajs daterade den 21 november 1986 ett till formen vetenskapligt utlåtande med bl.a. statis-

---

[22] Se resningsansökan avd. 4.4 med bilaga 3. I ansökan hänvisas också till Holgersons och Hellboms fullkomligt klarläggande bok på engelska om orimligheten av mammans berättelse. Se Facts or Fiction as Evidence in Court. A Witness Psychological Analysis of a Swedish Legal Case of Alleged Cutting-up Murder and Child Sexual Abuse. Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Studies in Educational Psychology, 27, Almqvist & Wicksell International, Stockholm 1997 (148 s.).

[23] Några dagar efter förhöret med Thomas förhördes Reins sambo på nytt. Man frågade bl.a. om hennes uppfattning om Thomas, som arbetat samtidigt med henne och Rein på Södersjukhuset, dock utan att något sades om ”mammans berättelse”. Se om detta Per Lindebergs bok Döden är en man s. 278–281.

tiska tabeller över tio styckmord, inkl. mordet på Catrine da Costa. Rajs något halvkvädna slutsatser var att mammans uppgifter stämde väl med att det varit just Catrines kropp, som barnet sett bli styckad i obduktionslokalen på rättsläkarstationen.[24]

6.5 Häktningstiden hösten 1987

Under hösten 1987 anhölls och häktades först Thomas och en tid senare även Rein på – som det kan konstateras i dag – orimligt svagt underlag. Vad som fanns var ”mammans” berättelser om vad barnet skulle ha varit med om jämte det nämnda utlåtandet av en barnpsykiatriker och en barnpsykolog. Vidare fanns Jovan Rajs obduktionsutlåtande, som innebar att den eller de som styckat liket borde antas ha haft läkarkompetens. Dessutom fanns Rajs helt ovetenskapliga jämförelse mellan styckningen av Catrine da Costas kropp och det ett och ett halvt-åriga barnets förmodade iakttagelser enligt mamman. Denna jämförelse stödde barnpsykiatrikerns och barnpsykologens förmodanden; samtidigt utnyttjade Rajs deras utlåtanden till stöd för sina egna hypoteser. Slutligen fanns hos polis och åklagare kvar de allmänna misstankarna att Rein, som suttit anhållen i december 1984, nog hade med mordet på Catrine da Costa att göra. – Dödsfallet 1982, som föranlett förhören med Rein 1985 och utlöst hans självmordsförsök, fördes däremot inte längre på tal.[25]

Som framgått hade vid tidpunkten för gripandena läkarna inte haft några direkta poliskontakter, i Reins fall sedan hösten 1985 och i

---

[24] Detta utlåtande är ingivet som bilaga 13 till resningsansökan. I Rajs tabeller finns fyra rubriker: A) kön och ålder, B) Styckningens tillvägagångssätt, C) övriga detaljer tydande på att en kropp skadats, resp. öppnats, och D) Verktyg som använts. Det är här fråga om ”detaljer i Lindblad-Erixons utlåtande”, sammanlagt 22 stycken, vilka Rajs jämförde med nio andra styckmord som jämförelsematerial. Raden av alla dessa detaljer vittnar om en – om allt vore riktigt – häpnadsväckande förmåga till iakttagelser och senare återberättande hos ett barn som var 1 år 5 månader gammalt vid den förmodade tidpunkten för mordet på Catrine da Costa. Olika rysligheter som kunnat förekomma i några eller ett par av de olika andra fallen, hade nu tydligen alla förekommit vid styckningen av Catrine da Costas kropp och påpassligt noterats av barnet för omtalande för hennes mamma som plågsamma minnen ett år senare.

[25] Dock genomfördes ju en tredje polisundersökning 1991 då rättegången i kammarrätten var aktuell!

Thomas fall sedan början av februari 1986, som var Thomas enda tidigare kontakt med polisen över huvud taget.[26]

Polis och åklagare utgick under hösten 1987 från trosföreställningen att läkarna, eller åtminstone Rein kan man förmoda, år 1984 gjort sig skyldiga till mord på Catrine da Costa och styckningen av hennes kropp. Det gällde att få läkarna att erkänna, och att, när de envist vägrade att göra det, hoppas på att bevis skulle komma fram.

Sedan Expressen i samband med gripandet av Rein köpt skräckhistorien om händelserna på rättsläkarstationen av en läcka inom polisen, publicerades polisens misstankar under minst sagt kraftfulla rubriker. Expressens artikel den 28 oktober 1987 blev den första signalen till en flerårig och accelererande hetsjakt utan like i massmedia och en kvardröjande, offentlig förföljelse av läkarna som pågår ännu i dag på sina håll i massmedia och via s.k. sajter över internet.

Thomas och Rein satt, under sträng isolering från varandra och från omvärlden, häktade under fem månader innan de frigavs av Svea hovrätt den 22 mars 1988. Polisförhören under häktningstiden inriktades enbart på att läkarna skulle erkänna att de mördat Catrine da Costa.

Thomas upplyste vid en lång rad av förhör, att han inte kunde förklara vad hans dotter påstods ha varit med om.[27] Rein förklarade för sin del att han inte hade kompetens att underkänna vad polisen meddelat honom om den lilla flickans av en barnpsykiatriker understödda berättelse, att Thomas gjort något egendomligt. Vid ett tillfälle protokollfördes att Rein sagt sig på grund av polisens upplysningar förstå att Thomas hade haft med Catrine da Costas försvinnande att göra. Rein sade sig dock inte tro att Thomas ensam skulle ha kunnat stycka

---

[26] Under mellanperioden hade dock både Thomas och Rein kontakt med sina resp. offentliga försvarare som kunde lämna vissa upplysningar om att förundersökningarna mot dem torde bli nedlagda. Det kan tyckas förvånande att Thomas inte efter februari 1986 sökte kontakt med Rein. Thomas har för författaren berättat, att han som oskyldig aldrig tog polisens påståenden riktigt på allvar, att han inte kände Rein så väl och inte visste var han fanns; han var dessutom för egen del bunden till sitt arbete i Alingsås.

[27] Enligt protokoll vid förhör 6/10, 9/10, 22/10, 2/11, 20/11, 1/12 och 8/12 1987.

kroppen, men att Rein fann det ”bisarrt”, att han själv drogs in på grund av ”barnets” påstådda upplevelser.[28]

I sammanhanget kan det också noteras att vardera läkaren vid varje förhör med honom som misstänkt åtföljdes enbart av sin egen offentlige försvarare; den andres advokat var aldrig närvarande.

I detta läge inträffade vad som polis och åklagare ansåg vara ett ”genombrott”. Ett fotohandlarpar i Solna hade i Svenska Dagbladet sett Expressens uppgifter dagen innan om polisens misstankar mot två läkare för mord och likstyckning på rättsläkarstationen i närvaro av ett barn, 1½ år gammalt, och kanske under fotografering. Mannen anmälde nu till polisen att någon person, som verkade vara läkare eller polis, under hemlighetsmakeri hade lämnat in film med otäcka likdelar några år tidigare, ovisst när. Det hade nu gått 3 år 3 månader sedan likdelarna hittats och nästan 3 år sedan Rein anhållits i december 1984; båda händelserna hade omedelbart framkallat väldig publicitet.

Fotohandlarparet kom i november-december 1987 att delta i tre s.k. vittneskonfrontationer med några veckors mellanrum. Hustruns uppgifter kom att anses särskilt viktiga. Efter att först ha pekat ut Rein som besökare i butiken ändrade hon sig vid ett senare tillfälle, då Thomas visades upp i en panel av poliser, till att det var Thomas som lämnat in filmen. Sitt utpekande av Rein förklarade hon nu med att Rein väl måste ha varit med på filmbilderna.

Fotohandlarparets olika utpekanden kom till stånd under former som stred mot alla numera fastlagda principer för vittneskonfrontationer. Det är alldeles klart att deras utpekanden saknade bevisvärde. Jag bryr mig inte om att här närmare gå in på detta förhållande, som kan studeras med utgångspunkt i resningsansökan.[29] Att foto-

---

[28] Det nu återgivna uttalandet finns i ett, såvitt jag sett i Stockholms tingsrätts akt, odaterat protokoll upprättat av kriminalkommissarien Lange. Protokoll över förhör med Rein då han på hösten 1987 satt frihetsberövad finns från 28/10, 29/10 och 1/12.

[29] Se resningsansökan avd. 6.5. med bilagor. Det är här fråga om för kammarrätten på det hela taget oredovisade omständigheter. Se även hänvisningarna till Birgit Hellboms artikel i SvJT 1994 liksom mina citat från Per Lindebergs granskning i boken Döden är en man (1999). Se i resningsmålet också Per Lindebergs ingående analys i brev till mig av de ovederhäftiga avsnitt av tv-journalisten Lars Borgnäs bok Sanningen är en sällsynt gäst, vilka Socialstyrelsen genom advokaten Södermark funnit det lämpligt att åberopa i Regeringsrätten

handlarparets utpekanden saknat bevisvärde sammanhänger inte bara med sättet för genomförandet av vittneskonfrontationerna. Tanken att Thomas skulle ha lämnat in någon film med likdelar för framkallning var lika befängd som att han enligt ”mammans berättelse” skulle ha medverkat i styckningen av Catrine da Costas döda kropp.

Sedan fotohandlarhustrun den 7 december 1987 pekat ut Thomas som inlämnare av film med bilder på likdelar, intensifierades ansträngningarna att få läkarna att erkänna. Vid ett förhör med Thomas den 8 december sade sig förhörsledaren och åklagaren med säkerhet veta, att Thomas och Rein tillsammans mördat och styckat Catrine på pingstaftonen den 9 juni. Bland många andra, integritetskränkande påståenden fick Thomas också reda på att han ”oavsett vad som händer vid en domstolsförhandling” skulle ”för evigt vara styckmördaren”. Uttalandet har dessvärre än så länge varit profetiskt korrekt.

Beskyllningen mot Thomas innebar att han och Rein, enligt vad polisen säkert visste, ägnat sig åt mord och styckning just på pingstaftonen, den 9 juni. Detta var ett minst sagt fatalt misstag. Valet av dagen för mord och styckning förlades till pingstaftonen, eftersom Thomas enligt ”mamman” varit borta hemifrån med barnet hela dagen, och barnet varit uppskrämt vid hemkomsten. Förhörsledarna hade emellertid inte uppmärksammat, att polisen i sina egna protokoll från hösten 1984 hade uppgifter (av ”arkitekten”) att Catrine levt åtminstone på pingstdagen den 10 juni. När det förhållandet uppenbarades i början av den första rättegången i tingsrätten, ändrade åklagaren ”hastigt och lustigt” den påstådda dagen för illgärningarna från pingstdagen den 9 till annandagen den 11 juni.[30]

Förhörsledarnas förbiseende av existensen av ”arkitektens” berättelse till polisen var emellertid ännu värre än så. Man hade också ”tappat bort” protokollförda berättelser till polisen på eftersommaren 1984 inte bara av den sedermera mycket omtalade Ragnar Lindgren utan också av tre personer till. Dessa berättelser sammantagna gör det sannolikt att Catrine da Costa levde även efter pingsthelgen 1984. Be-

---

(min inlaga 2004-03-26 med bilaga resp. Socialstyrelsens inlaga 2004-03-16). Jfr ovan not 8.

[30] Formuleringen ”hastigt och lustigt” använde jag i en inlaga 2003-12-31 på tal om olika etapper av de rättsliga katastroferna, även om min kronologi inte då var så ingående som i denna uppsats.

rättelserna av Ragnar Lindgren med flera ”upptäcktes” emellertid så småningom av vetenskapsjournalisten och författaren Per Lindeberg i hans arbete för boken Döden är en man. Historien om obducenten och allmänläkaren (1999).

Läkarnas konsekventa svar präglade det s.k. konfrontationsförhöret med dem båda den 10 december 1987. Detta förhör ägde alltså rum tre dagar efter det att ”fotohandlarhustrun” den 7 december ”med bergsäkerhet” pekat ut Thomas som inlämnare av film föreställande likdelar.[31] När Thomas den 8 december framhärdat i sina förnekanden, genomfördes alltså två dagar senare ett förhör med honom och Rein tillsammans. Förhöret började kl. 15 och slutade kl. 23. Under den senare delen av detta förhör ställde Rein upprivande frågor och Thomas gav uppgivna svar.[32] Mot bakgrunden av bristen på bevis, alldeles särskilt mot Rein, kunde jag i resningsansökan (avd. 6.9) konstatera, att dessa frågor och svar rimligen måste tolkas så att två oskyldiga människor talade till varandra. Denna slutsats vinner starkt stöd av alla de andra förhör då läkarna satt häktade var för sig.

Mot den förmodade illgärningsmannen Rein har det aldrig funnits några bevis, enbart smutskastning av hans person. Mot Thomas utnyttjade man under förundersökningen av Catrine da Costas död ”mammans” befängda idéer för att få Rein fast. I slutet av förundersökningen blev rollerna ombytta, något som jag un-

---

[31] I förundersökningen finns ett par korta intyg skrivna av kriminalinspektören Wingquist inför två omhäktningsförhandlingar angående Rein. Intygen redovisar i korthet just det som står i texten ovan. Först hade fotohandlarhustrun varit säker till ”100 %” på Rein som besökare i butiken, några veckor senare var hon enligt Wingquists intyg ”bergsäker” på att det varit Thomas samtidigt som hon antog sig ha sett Rein som en del av motivet på den inlämnade filmen.

[32] Reins resonemang: ”Jag känner mig väldigt otillfredsställd med dagens diskussioner…jag får intrycket att Du Thomas kanske undanhåller något och därför förnekar allt kategoriskt…kan Du inte prata om det…är Du medveten om vilket pris Du begär av mig, jag sitter inspärrad som oskyldig och jag har också ett litet barn…”. Thomas svar i huvudsak: ”Jag vet ju ingenting om detta, jag kan inte fabricera svar…jag tänker tala med fakta i handen, om jag kan få tag på sådana, till dess håller jag tyst…jag har aldrig funderat på något straff, jag anser det uteslutet…Det är en missuppfattning att jag skulle kunna bidra med några upplysningar, för Din åsikts skull är det tyvärr så…

Protokollet från förhöret 10/12 fick jag fram med hjälp av Solnapolisen då jag efterlyste en motsvarighet för Rein till det förfärliga förhöret med Thomas den 8/12.

derstrukit i resningsansökan (6.9). Nu blev plötsligt Rein misstänkt därför att han kände Thomas som utsatts för den befängda misstanken. Resultatet blev en ohygglig serie av rättsliga felbedömningar.[33]

6.6 Sammanfattning av händelseutvecklingen

Av den gjorda kronologiska beskrivningen fram till årsskiftet 1987–88 bör framgå att något åtal aldrig borde ha väckts. Emellertid uppenbarade sig, när ödesdramat fick fortsätta, ytterligare, hjälpsamma vittnen vilka, liksom fotohandlarparet, framlockades av vad de hört eller läst angående skräckhistorien om de två läkarnas illgärningar 3½–4 år tidigare.

Det avslöjade så småningom en fundamental brist på kompetens vid bevisvärdering enligt principerna för brottmål, att kammarrätten, när ”barnets berättelse”, som enbart återgetts av ”mamman”, visade sig inte förtjäna tilltro, ändå i så hög grad ansåg sådana uppgifter från andra, hjälpsamma och sent uppdykande vittnen vara tillförlitliga. En annan sak är att vittnena själv trodde att de sett mördarna eller någon av dem här eller där.

Hetsstämningen i massmedia spelade säkert en roll för människors stora hjälpsamhet att redovisa sina iakttagelser. Dessvärre hade nog

---

33 Av protokollet från kammarrättens förhandling 1991 framgår att advokaten Södermark för Socialstyrelsens räkning började sin sakframställning med misstänkliggöranden av Reins person, något som hade otillförlitligt underlag och dessutom saknade bevisvärde för den påstådda likstyckningen. Advokaten Södermark byggde nämligen upp sitt anförande med ledning av prostituerade kvinnors sedan länge välkända men obestyrkta påståenden om Rein. Redan under den andra rättegången i tingsrätten hade dock chefsåklagaren Helin visat en motsvarande talang i att antyda ”guilt by association” genom att få till stånd uppspelning för rätten av ett par av de filmer med grova inslag av våld, vilka anträffats i Reins och hans sambos stora förråd av videofilmer och som skulle utvisa likheter med mord och styckning av Catrine da Costa (jfr om filmerna ovan under 6.2.)

I denna typ av misstänkliggöranden utan direkt bevisvärde har dock både åklagaren och den av Socialstyrelsen anlitade advokaten senare fått sin överman i form av tv-journalisten Lars Borgnäs. Dennes talang för fantasifulla insinuationer demonstrerades i ”Uppdrag granskning” 2001–02 och senare i boken ”Sanningen är en sällsynt gäst” (2003), allt under täckmanteln att det varit fråga om en kritisk granskning av polisens arbete och oavsett att insinuationerna inneburit förtal.

samma hetsstämning också sin betydelse för den välvilja med vilken dessa vittnesberättelser blev bedömda, alldeles särskilt av kammarrätten i Stockholm.

Ett särfall är ”den prostituerade med dagboken” som, sedan förhållandena utretts av Solnapolisen 1999, borde ha åtalats för mened. Hon hörde efter den första rättegången i tingsrätten av sig till polisen i mars 1988 med en helt annan berättelse än vad hon på eget initiativ delgett polisen på eftersommaren 1984. Av flera skäl är det numera tydligt att hennes senare historia 1988 var påhittad och skräddarsydd för att passa in på Rein och Thomas. Hennes vittnesmål fick tingsrätten att anta, att läkarna varit ”sexuellt avvikande” varvid tingsrätten ”då särskilt tänker på att Catrine da Costa bundits och på att de båda (alltså läkarna, min anmärkning) varit på varandra och haft samlag med Catrine da Costa vid samma tillfälle i (barnets) närvaro”![34] Även kammarrätten ansåg vittnet vara mycket trovärdigt men fann ändå, att hennes berättelse var utan säkert bevisvärde. Berättelsen byggde nämligen på ”hörsägen” (nämligen från Catrine), varför det enligt kammarrätten var osäkert vilka läkare som Catrine kunde ha avsett! Kammarrätten räknade här tydligen med att det kunde finnas andra lika svåra illgärningsmän inom läkarkåren som också alldeles skulle passa in på ”den prostituerades med dagboken” rövarhistoria.

Eftersom mammans uppgifter om barnets upplevelser måste underkännas, har egentligen ingenting förändrats i förhållandet till november 1985, då protokollen över mammans berättelser överlämnades till våldsroteln vid Stockholmspolisen och där uppfattades som en möjlighet att få fast Rein som förmodad illgärningsman.

Bevisvärdet av det som åberopats mot läkarna är i dag så obefintligt, att det inte finns – och knappast någonsin har funnits – vad som på juridiskt språk kallas ”skälig anledning” till misstanke för att de skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp, än mindre att de skul-

[34] Se domen s. 65. Tingsrättens tilltro till den prostituerade med dagboken bidrog också till tingsrättens förmodan att Catrine blivit strypt, nämligen på grund av vad Catrine uppgett för vittnet ”om den hantering som hon utsatts för vid samvaro med de båda läkarna” (domen s. 66).

le ha mördat henne. Beviskravet ”bortom rimligt tvivel” ligger fullständigt utom räckhåll.[35]

Att någon av läkarna skulle ha styckat kroppen ensam har inte ens påståtts, än mindre bevisats. Anklagelserna mot dem har haft som en nödvändig förutsättning att Thomas och Rein skulle ha agerat tillsammans. Enligt vanligt språkbruk finns det gott underlag för påståendet, att de är oskyldiga till anklagelserna för att de gemensamt skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp.

Som också redan berörts ovan hade kammarrätten inte någon som helst kunskap om när, var eller hur läkarna skulle ha styckat kroppen eller när, var eller hur Catrine da Costa skulle ha mördats eller, även om det är osannolikt, dött på annat sätt. Kammarrätten ställde inte ens dessa frågor och hade följaktligen inte någon gärningsbeskrivning i sin dom.

Kammarrätten kombinerade dessutom sin aningslösa tilltro till osäkra vittnesuppgifter och sina antaganden, att läkarna ljög, med ett för lågt och ogenomtänkt beviskrav för bevistemat, styckningen.

7. OM BEVISVÄRDERING OCH FORMALISM

Kombinationen av enögd förundersökning, formalism i rättsordningen och oförmåga till bevisvärdering i brottmål har i styckmordsfallet haft en förödande verkan under snart 20 års tid.

Efter förundersökningen angående mord, som drevs alltför ensidigt sedan misstankarna mot Rein kommit upp på hösten 1984 och fortsatte i samma spår, särskilt från och med november 1985 då ”mamman” levererat flertalet av sina berättelser, borde åtal mot Rein och Thomas aldrig ha väckts, ja läkarna borde aldrig ha gripits, anhållits eller häktats på hösten 1987. Efter den första rättegången i tingsrätten och sedan Svea hovrätt i mars 1988 satt läkarna på fri fot, borde åtalet ha lagts ner. Tingsrättens dom den 8 juli 1988, då läkarna frikändes för mord men utpekades som likskändare, visade sig genom

[35] Jfr t.ex. de strikta beviskrav som högsta domstolen upprätthöll i rättsfallet *NJA 2003 s. 113* som ursprungligen gällde åtal för mord, alternativt vållande till annans död, och brott mot griftefrid. Rättsfallet har klara paralleller till styckmordsmålet.

utformningen av domskälen bli ödesdiger för fortsättningen. Trots att domskälen inte skulle ges någon rättsverkan lades de snart till grund för Socialstyrelsens och HSAN:s agerande, och Socialstyrelsen agerar ännu i dag som om tingsrättens domskäl hade varit korrekta. När kammarrätten 1991 följde tingsrätten i spåren, och utpekade läkarna som likskändare och drog in deras legitimationer, demonstrerades en alldeles särskilt stor oförmåga till bevisvärdering som i brottmål. Detta blev den avgörande och ännu kvarstående katastrofen.[36]

Domarna i Stockholms tingsrätt och i kammarrätten i Stockholm har genom åren interfolierats av en rad formella beslut i olika överrätter, att vad som förekommit inte kunnat överprövas. Det gäller Svea hovrätts och HD:s beslut 1988 resp. 1989 att tingsrättens domskäl inte kunde överklagas. Regeringsrätten fattade år 1990 ett i och för sig välmotiverat beslut att beviskravet för brottmål måste upprätthållas, såvida den påstådda styckningen skulle läggas till grund för indragning av läkarnas legitimationer. När ärendet återkom 1992 genom ansökan om prövningstillstånd över kammarrättens dom, som de facto var ett justitiemord, fortsatte emellertid rent formella betraktelser. Prövningstillstånd vägrades därför att bevisfrågorna antogs sakna tillräckligt prejudikatvärde. Och på grundval av 1999 års resningsansökan fattade regeringsrätten år 2001 ett avslagsbeslut i vilket alla påstådda processuella fel tillbakavisades. Dessvärre uttalade sig domstolen då också alldeles för tanklöst om möjligheterna till resning.

Denna formalism har regeringsrätten nu vidhållit genom sitt beslut den 1 juli. I detta beslut har ledamöterna först uppställt absurt formalistiska, rättsliga förutsättningar för resning i detta mål. Därefter har man på varandra staplat ohållbara argument om bevisläget för att undkomma den slutsats som var uppenbar för den som ordenligt satt sig in i resningsmålet – till och med oavsett hur resningsförutsättningarna bestäms. Resning borde ha beviljats och kammarrättens dom ha undanröjts.

Händelseförloppet under 20 års tid har sålunda bestått av svåra sakliga felbedömningar i kombination med att rader av domstolar sagt att först tingsrättens domskäl och senare kammarrättens dom inte kunde överprövas.

---

[36] Dessa etapper av händelseförloppet har jag i grova drag angett i en inlaga 2003-12-31 till Regeringsrätten.

Allt som allt har Thomas och Rein egentligen aldrig fått sin sak prövad i mera än en instans (dels tingsrätten, dels kammarrätten) trots att deras fall tretton gånger aktualiserats i olika domstolar. Som också påpekats tidigare i framställningen har det dessutom förekommit ett stort antal framställningar till svenska myndigheter och Europakommissionen för mänskliga rättigheter vilka alla avvisats av formella skäl.

Alla dessa förhållanden sammantagna innebär en utmärkt illustration till den banbrytande sociologen Max Webers slutsatser, när har för över hundra år sedan studerade rättsordningars utveckling. Enligt Weber kan utvecklingen från ett mera primitivt rättssystem leda till ökad rättssäkerhet. Blir systemet för avancerat, kommer det emellertid att motverka rättssäkerheten. Det torde vara svårt att hitta någon bättre illustration till denna hypotes än händelserna i styckmordsfallet.

Massmedias sanslösa insatser under alla år har säkert också spelat en roll för serien av rättsliga katastrofer och för denna moderna ”häxprocess” grundad på lösliga förmodanden om personers karaktär och inte på godtagbara bevis för vad de verkligen gjort.

8. SLUTORD

När det inträffat ett bestialiskt brott är det lätt att väcka allmänhetens sympatier för brottsoffret och hennes anhöriga. Det är däremot svårt att vinna stöd för eftertanke och sympati för en eller flera misstänkta, som polis och åklagare valt att betrakta som skyldiga och som även domstolarna fällt till ansvar. Denna ensidighet i opinionen har i styckmordsfallet på sina håll underbyggts av olika, ideologiskt grundade övertygelser i skuldfrågan, när de anklagade varit två läkare och den mördade en prostituerad kvinna.

Naturligt nog har de flesta människor, som följt styckmordsfallet i massmedia alltsedan 1987, djupt rotade men helt felaktiga föreställningar om att läkarna tillsammans varit likskändare, och att båda eller en av dem också mördat Catrine da Costa. Att bevisningen varit svag, och att läkarna till och med är oskyldiga tycks då spela mindre roll, så länge någon annan gärningsman inte kunnat gripas.

Catrine da Costas mördare går ännu fri.

Thomas och Rein har fått sina liv förstörda. De lever i social isolering och under knappa ekonomiska omständigheter. Deras liv ”djupfrystes” från och med tingsrättens dom. Gissningsvis hade de i dag båda varit duktiga överläkare, om inte galenskapen hade fått börja skena i den svenska rättsapparaten och i svenska massmedia.

Även om resning hade beviljats, skulle Thomas och Rein aldrig kunna eller vilja arbeta som läkare igen. Ett undanröjande av kammarrättens dom skulle ha dock ha haft ett enormt symbolvärde för dem och för deras fortsatta liv. De är nu 55 resp. 50 år gamla.

De tre regeringsrådens beslut har redan visat sig öppna dörren för en fortsatt förföljelse av Thomas och Rein på sina håll i massmedia.

I estnisk TV producerades under hösten 2003 ett program om styckmordsfallet, eftersom Rein är av estnisk härkomst. Den estniske tv-journalisten ställde bl.a. två frågor. Hur är det möjligt att skandalerna kunnat pågå så länge utan att någon domare eller tjänsteman reagerat och redovisat sina tvivel på aktionerna mot läkarna? Och hur är det möjligt i svensk television, att Rein, som inte fällts till ansvar för något mord, kan utpekas som trolig seriemördare?

Dessa frågor aktualiserar djupgående problem om förhållandet mellan yrkesroller och etiska förhållningssätt inom både rättsväsende och massmedia.

Svaren på frågorna kan bara innebära underbetyg för Sverige, även om, som jag framhållit i estnisk television, den svenska rättvisan inte normalt är så dålig som i detta fall.

I det gamla rådhuset i Tallinn, uppfört i början av 1400-talet, fanns en uppmaning till de medeltida domarna som lyder ungefär som följer: ”Ni som här skall fullgöra Ert ämbete som domare, lägg bort personlig vrede, inställsamhet och irritation. Fördela vad som är rätt eller orätt med samma mått som Ni vill skall tillämpas på Era egna gärningar på den yttersta dagen.”

Denna domarregel är tänkvärd i ett så formalistiskt rättssystem som det svenska.

Till den yttersta dagen bör inte Thomas och Rein hänvisas att vänta på upprättelse. Så länge har inte heller det svenska rättsväsendet råd att vänta.

I denna skrift behandlas en av de mest omskrivna och långdragna rättsaffärerna i modern tid. Två läkare, i massmedia etiketterade som ”obducenten” och ”allmänläkaren”, frikändes år 1988 från åtal för mord år 1984 på en prostituerad kvinna, men utpekades i domskälen som styckare av hennes kropp. Kammarrätten i Stockholm drog år 1991 in deras legitimationer eftersom även den domstolen fann det vara visat att läkarna styckat den döda kroppen. Därefter har rader av processuella klagomål blivit avslagna utan att bevisfrågorna omprövats.

Av oro för rättssäkerheten och för att läkarna dömts utan rimliga bevis har författaren på eget initiativ undersökt bevisfrågorna. I september 2003 ingav han som ombud för läkarna en ansökan till Regeringsrätten med yrkande om resning och undanröjande av kammarrättens dom 1991. Den 1 juli 2004 blev resningsansökan avslagen av Regeringsrätten.

Författaren visar att läkarna utsatts för flera justitiemord och att resning borde ha beviljats. Han anger i Förord att hela rättsaffären nu kräver en fortsättning för i första hand läkarna själva men också med tanke på rättssäkerheten för andra som misstänks för brott.

Om författaren se motstående sida av omslaget.

Distribution Jure Bokhandel ISBN 91-7678-571-8